

УДК 324 + 342.8

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v041.2023.19>**Р. В. Чупрін**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9085-547X>

кандидат політичних наук, доцент,

докторант кафедри соціології та політології

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО В ПЕРІОД «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ»

Постановка проблеми. На момент початку активної фази російського вторгнення виборча система України перебувала у стадії реформування. Виборчий кодекс [1] вже був застосований для проведення місцевих виборів, але ще не застосовувався для виборів парламенту та не був скоригований з урахуванням нових умов і першого досвіду його використання.

Разом з тим, представники міжнародних інституцій вже нагадують Україні про необхідність дотримання взятих на себе зобов'язань і проведення якнайшвидше, за наявних для цього умов, чергових виборів (зокрема, йдеться про вибори до Верховної Ради України). При цьому акцентується увага на тому, що підготовка до проведення цих виборів має початися якнайшвидше [13]. Іншими словами мова йде про потребу продовження виборчої реформи ще до завершення військових дій.

З огляду на це автор вважає за необхідне апелювати до європейського досвіду, зокрема до досвіду країн-членів Організації Північноатлантичного договору (НАТО), які протягом «Холодної війни» проводили конкурентні вибори в умовах наявності постійної зовнішньої загрози для національної безпеки з боку Радянського Союзу та його сателітів. Цей досвід міг би підтвердити, що навіть демократичні держави уникають реформування виборчих систем в умовах зростання рівня загроз для національної безпеки, і обґрунтовано довести що завершення виборчої реформи (як і саме проведення виборів) має відбуватися виключно за мирних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сама ідея зв'язку між виборчою системою та системою національної і міжнародної безпеки може вважатися відносно новою. Причинно-наслідкові зв'язки в цій царині досі залишаються однозначно невстановленими, а висновки дослідників можуть носити прямо протилежний характер.

Серед останніх публікацій в цій царині важливою є робота Л. Хантера та Дж. Робінса, які стверджують, що менш персоналізовані виборчі системи, тобто орієнтовані скоріше на вибір між політичними партіями, ніж на вибір між кандидатами, сприяють більшим військовим витратам

[6, с. 52]. Таким чином, доводиться вплив виборчої системи на стан національної безпеки.

Однак, автор, прагнучи вивчити протилежний зв'язок – між рівнем зовнішніх загроз для національної безпеки та інтенсивністю виборчих реформ – пропонує розглянути це питання під принципово новим кутом зору. На сьогодні це стає можливим завдяки базам даних, які узагальнюють первинні відомості щодо норм виборчого права та перебігу виборчих процесів в окремих країнах. Серед останніх важливих розробок, яка, в значній мірі, зробила можливими дане дослідження, слід відзначити базу даних, створену в результаті реалізації проекту «Зміни виборчих систем у Європі після 1945 року», який координували Ж.-Б. Піле та А. Ренвік [4].

Серед окремих досліджень варто відзначити роботи, присвячені виборчим реформам в окремих країнах. Зокрема, заслуговують на увагу: опис виборчої системи Норвегії, автором якого є Б. Аардаль [2]; узагальнення відомостей щодо виборчих реформ у Великобританії за авторством Д. Клемперера [7]; аналіз змін виборчої системи Туреччини Б. Копа [3]; детальний опис виборчих реформ у Греції Х. Лампрінаку [8]; роботи Л. Нуньез, присвячені виборчим реформам в Данії, Іспанії, Італії та Португалії [18; 10; 11; 12]; роботу Ж.-Б. Піле щодо виборчих реформ у Бельгії [14]; дослідження А. Ренвіка, присвячені виборчим реформам в Данії та Ісландії [18; 17]; аналіз Е. Ряймінком трансформацій виборчих систем Нідерландів та Німеччини [16; 15]; узагальнення досвіду виборчих реформ у Франції за авторством Ф. Тобо [21].

Втім, всі зазначені роботи з точки зору даного дослідження, в першу чергу, важливі узагальненням первинних фактів. Натомість питання щодо залежності інтенсивності виборчих реформ від стану напруженості в міжнародних відносинах, що позначається на рівні загроз для національної безпеки, в них напрямом не ставиться.

Метою статті є визначення характеру залежності інтенсивності реформування виборчих систем в європейських країнах-членах НАТО від рівня напруженості у міжнародних відносинах під час «Холодної війни».

Виклад основного матеріалу. Основною гіпотезою дослідження є наявність негативного зв'язку між рівнем напруженості у міжнародних відносинах та інтенсивністю виборчих реформ. Допоміжна гіпотеза передбачає наявність аналогічного зв'язку між для найбільш радикальних реформ, тобто пов'язаних зі зміною типу виборчої системи. Для доведення цих гіпотез автор аналізує виборчі реформи у 14 країнах одного геополітичного регіону світу, пов'язаних спільною основною зовнішньою загрозою та спільною системою безпеки.

Географія дослідження обмежена європейськими країнами, які були членами НАТО в період «Холодної війни». До цього переліку входили 14 держав: Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Ісландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Туреччина, Федеративна Республіка Німеччина (ФРН), Франція. Для держав, які увійшли до складу НАТО не в момент його заснування (Греція, Іспанія, Туреччина, ФРН), враховується тільки період їх членства в НАТО [20]. До уваги не беруться періоди диктатур в окремих країнах, коли конкурентні вибори були неможливими (зокрема, це стосується Греції [8] та Португалії [11]).

Нижня хронологічна межа дослідження однозначно обумовлюється роком заснування НАТО (1949 р.), в той час як верхня межа – роком завершення «Холодної війни». В той же час, в сучасній науці відсутня згода щодо визначення дати кінця «Холодної війни». В межах даного дослідження в якості такої дати виступає 1989 р., оскільки в подальшому в Європі відбувалися не лише геополітичні трансформації, але і зміни кордонів, що призвело до переформатування організації політичного життя не лише ідеологічно, але і географічно [9].

Весь досліджуваний період, відповідно до мети даної роботи, розділено на 6 етапів, які відповідають фазам «Холодної війни». Відповідно до характеру її перебігу непарні етапи є періодами посилення міжнародної напруженості, а парні етапи – періодами зниження рівня конфронтації. 1-й етап розпочинається із заснуванням НАТО у 1949 р., 2-й етап – звершенням Корейської війни у 1953 р., 3-й етап – початком Карибської кризи 1962 р., 4-й етап – започаткуванням Розрядки у 1969 р., 5-й етап – вторгненням Радянського Союзу до Афганістану у 1979 р. (в межах даного дослідження початком 5-го етапу вважається 1980 р., оскільки вказане вторгнення почалося наприкінці грудня 1979 р.), 6-й етап – початком Перебудови у СРСР у 1985 р. [9].

Виходячи з узагальненого розуміння основних характеристик виборчої системи [19], трансформація яких може суттєвим чином впливати на результати виборів, автор бере до уваги зміни: типу виборчої системи, магнутуди та географії вибор-

чих округів, загороджувального бар'єру, формування списків кандидатів загалом та партійних списків зокрема, рівнів та способів переведення голосів виборців у мандати, виборчого корпусу. Якщо в ході однієї зміни виборчого законодавства (в тому числі втіленої через декілька нормативно-правових актів) змінювалося декілька характеристик виборчої систем, ця сукупність змін в межах даного дослідження розглядається як один цілісний випадок реформування виборчої системи.

Таким чином, основна гіпотеза конкретизується наступним чином: середня кількість виборчих реформ на рік в європейських країнах-членах НАТО під час «Холодної війни» була вищою в періоди зменшення міжнародної напруженості і нижчою в період її зростання. Для доведення цієї гіпотези автор послідовно розглядає реформування виборчих систем, які застосовувалися для проведення парламентських виборів у 14 визначених країнах в зазначений період.

Виборча система Бельгії в досліджуваний період залишалася переважно стабільною. Для формування національного представницького органу застосовувалася пропорційна виборча система із напіввідкритими партійними списками та двома рівнями розподілу мандатів. Не зважаючи на те, що в теорії преференції виборців могли вплинути на черговість одержання мандатів кандидатами, на практиці наперед визначений політичними партіями порядок кандидатів у виборчому списку був змінений всього в 23 випадках [14, с. 2].

Виборча реформа 1949 р. була викликана зростанням населення країни, яке призвело до збільшення кількості депутатів у парламенті. Як наслідок, змінився розподіл мандатів між провінціями, що потягнуло за собою зміни магнітуди виборчих округів [14, с. 9]. Наступна суттєва виборча реформа в Бельгії відбулася лише в 1987 р., коли було змінено розподіл мандатів у провінції Брабант [14, с. 10].

В Данії протягом досліджуваного періоду нато-мість відбулося 5 реформ. Виборча реформа 1953 р. була викликана конституційними змінами, відповідно до яких верхня палата парламенту була ліквідована, а розмір нижньої палати було збільшено. Цим обумовлений комплексний характер реформи, яка охопила територіальну організацію виборів, процедуру розподілу мандатів, а також встановила більш високий загороджувальний бар'єр для політичних партій, які претендували на одержання компенсаторних мандатів. На нижньому рівні розподілу мандатів замість методу д'Ондта було запроваджено модифікований метод Сен-Лагюе [18, с. 17–18].

Реформа 1961 р. в Данії стосувалася виключно зміни умов одержання компенсаторних манда-

тів. Фактично, було зменшено загороджувальний бар'єр, який визначав, чи може партія одержати право на участь у їх розподілі. Подальші зміни в 1964 р. стосувалися визначення меж виборчих округів та процедури реєстрації виборців [18, с. 19].

Реформа 1979 р. переважно призвела до змін у географічній організації виборів. Вона, фактично, стала наслідком реформи місцевого самоврядування. В результаті кількість багатомандатних округів зменшилася з 17 до 23, а середня магнітуда виборчого округу природно зросла з 5,9 до 7,9 [18, с. 20].

Виборча реформа 1987 р. запровадила більш гнучку систему номінування кандидатів від партій у багатомандатних округах. В результаті політичні партії, фактично, одержали змогу самостійно вирішувати, який тип партійного списку (гнучкий або відкритий) вони будуть застосовувати [18, с. 23–24].

Франція в 1949–1989 рр. провела 6 суттєвих виборчих реформ. На момент вступу до НАТО країна застосовувала пропорційну виборчу систему, але реформа 1951 р. докорінно змінила правила проведення виборів. Замість пропорційної системи була запроваджена змішана система, за якої виборчі списки політичних партій могли реєструватися як «союзники», що враховувалося при подоланні загороджувального бар'єру. Так само список або «списки-союзники», що здобували абсолютну більшість у виборчому окрузі, здобували всі мандати, що розігрувалися у ньому [21, с. 2–5].

Втім, вже 1958 р. відбулася нова радикальна реформа, яка запровадила мажоритарну систему абсолютної більшості в одномандатних округах. Її специфічною рисою стала особлива умова виграшу у першому турі: не лише здобуття понад 50% голосів виборців, що взяли участь у голосуванні, але і одержання не менше 25% голосів від числа зареєстрованих виборців. Також особливістю системи стала можливість виходу до другого туру всіх кандидатів, які в першому турі здобули не менше 5% голосів виборців, що взяли участь у голосуванні. В подальшому цей поріг двічі підвищувався: до 10% в 1966 р. та до 12,5% в 1976 р., крім того для розрахунків стало враховуватися число зареєстрованих виборців [21, с. 6–7].

Внутрішньополітична боротьба у Франції призвела до двох послідовних реформ у 1985 та 1986 рр. Перша з них запроваджувала пропорційну систему закритих партійних списків із багатомандатними округами на рівні провінцій та загороджувальним бар'єром на рівні 5%. Перемога на виборах опонентів реформи дозволила їм вже наступного року скасувати дану виборчу реформу та повернути попередню виборчу систему [21, с. 7–8].

Виборча система Ісландії натомість реформувалася всього двічі, хоча і зазнала радикальних змін у 1959 р., коли було завершено тривалий перехід від мажоритарного до пропорційного представництва. Змішана зв'язана виборча система була замінена пропорційною системою з двома рівнями розподілу мандатів. В результаті реформи також зменшився рівень персоналізації виборчої системи, оскільки були скасовані одномандатні виборчі округи. Змінився також кількісний склад парламенту. Відповідно, відбулася перенарізка виборчих округів та зміна їх магнітуди [17, с. 6].

У 1987 р. в Ісландії було проведено комплексну виборчу реформу, яка одночасно стосувалася багатьох складових виборчої системи. Важливий акцент при цьому був зроблений на забезпеченні пропорційності представництва. З цією метою повторно було збільшено кількісний склад парламенту, який від цього моменту став нефіксованим. Паралельно збільшилося число компенсаторних мандатів, а на рівні первинного розподілу на зміну квоти д'Ондта прийшла квота Геера. Відбулася також перенарізка виборчих округів та зміна їх магнітуди з метою врахування демографічних змін [17, с. 7–9].

В Італії після відновлення демократичного врядування у 1946 р. повернулися до використання пропорційної виборчої системи, яку країна продовжувала із певними змінами використовувати до кінця «Холодної війни», не зважаючи на три суттєві виборчі реформи [10, с. 2].

Перші важливі зміни були впроваджені 1953 р. За умови, що список певної політичної партії або групи партій, що спільно брали участь у виборах, здобував не менше 50% голосів виборців, переможець (переможці) здобував бонус і гарантовано одержував 65% місць у Палаті депутатів [10, с. 10].

Незначна трансформація виборчої системи у 1956 р. була обумовлена змінами чисельного складу Палати депутатів. Одночасно відбулося утворення нового виборчого округу і встановлення нового загороджувального бар'єру [10, с. 11].

Реформа 1957 р., фактично, повернула виборчу систему до тих засад, які були визначені в 1948 р. Вона скасувала бонусні механізми, запроваджені в 1953 р., регламентувала використання преференцій, уточнила застосування загороджувального бар'єру, запровадила використання квоти Імперіала при первинному розподілі мандатів [10, с. 12–13].

Виборча система ФРН була сформована 1949 р., тобто в рік заснування НАТО, і являла собою змішану зв'язану виборчу систему, в якій поєднувалися одномандатні та багатомандатні округи. Особливістю цієї системи була наявність додаткових мандатів, які робили чисельний склад нижньої палати парламенту нефіксованим [15, с. 8].

В подальшому ця система з мінімальними змінами продовжувала існувати до кінця «Холодної війни». Так, зміни 1956 і 1964 рр. були обумовлені змінами чисельного складу нижньої палати парламенту, що потягнуло за собою відповідні зміни в територіальній організації виборів. Натомість реформа 1985 р. стосувалася зміни формули розподілу мандатів: замість методу д'Ондта став застосовуватися метод Геера [15, с. 9–12].

В Нідерландах на момент вступу країни до НАТО застосовувалася пропорційна виборча система з гнучкими партійними списками. Втім, специфіка розподілу мандатів залишала лише незначні шанси на обрання для кандидатів, яких партія розміщувала у непрохідній частині списку [16, с. 7–8].

Реформа 1956 р., носила технічний характер, оскільки була викликана збільшенням числа депутатів парламенту. Відповідно, автоматично відбулася зміна магнітуди. Так само автоматично знизився загороджувальний бар'єр, оскільки Нідерланди використовували не штучний, а природний його варіант [16, с. 8].

В 1973 р. в Нідерландах, не зважаючи на підготовку фундаментальних змін виборчої системи, була проведена лише обмежена виборча реформа: партіям дозволили декларувати себе як союзників для спільної участі у розподілі мандатів [16, с. 9].

Реформа 1989 р. так само носила обмежений характер, змінивши процедуру розподілу мандатів між кандидатами у партійному списку. Втім, саме ці зміни збільшили шанси окремих кандидатів бути обраними всупереч їх порядковому номеру у партійному списку [16, с. 9–10].

Основні зміни виборчої системи Великобританії були звершені ще перед вступом до НАТО (у 1948 р. остаточно на всій території країни було запроваджено вибори за мажоритарною системою відносної більшості у одномандатних округах). Наступною важливою зміною стало зниження вікового цензу з 21 до 18 років у 1969 р. Після чого зміни виборчої системи стосувалися виключно Північної Ірландії, де вони стали одним з інструментів врегулювання політичної кризи [7, с. 20].

В Португалії конкурентні вибори почали проводитися лише з 1976 р., тобто після повалення режиму «Нової держави». Основи нової виборчої системи були закладені в 1974 р. і передбачали пропорційні вибори за партійними списками з двома рівнями розподілу мандатів. В певному сенсі, мова йшла скоріше не реформу попередньої виборчої системи, яка формально функціонувала за фашистського режиму, а про принципово нову систему виборів [11, с. 3].

Натомість, нова виборча система Португалії зазнала перших, хоча і незначних змін вже в 1976 р., коли відбулося збільшення чисельного складу парламенту та незначне збільшення магнітуди у низці виборчих округів, а також уточ-

нення правил розподілу мандатів, призначених для представництва виборців, що проживали за межами Португалії [11, с. 4]. Повторні зміни, які стосувалися тих самих характеристик виборчої системи, відбулися у 1979 р. [11, с. 6], після чого вона залишалася стабільною до 1989 р., коли зменшення чисельного складу парламенту мало своїм наслідком зменшення магнітуди існуючих виборчих округів [11, с. 7].

За схожих обставин розвивалася і виборча система у сусідній Іспанії, де формування нової виборчої системи розпочалося у 1977 р., вже після завершення існування режиму Ф. Франко [12, с. 2]. Було запроваджено пропорційну систему закритих партійних списків із виборчими округами на рівні провінцій. При цьому представництво географічних одиниць з малою кількістю виборців забезпечувалося за рахунок диспропорційного розподілу мандатів між провінціями [12, с. 5].

Після вступу до НАТО у 1982 р. виборча система Іспанії залишалася практично незмінною. Не зважаючи на те, що в 1985 р. в країні була проведена виборча реформа, вона носила скоріше технічний характер, систематизувавши та уточнивши певні законодавчі норми, які вже діяли на практиці з 1977 р. [12, с. 8].

Виборча система Люксембургу в межах хронологічних рамок даного дослідження практично не зазнавала змін, зберігаючи пропорційне представництво із розподілом мандатів в межах чотирьох багатомандатних виборчих округів [5, с. 3].

Подальші реформи (1964, 1974, 1984 рр.) стосувалися виключно змін магнітуд виборчих округів, викликаних зростанням чисельного складу парламенту. Реформа 1989 р. зупинила цей процес, зафіксувавши розмір депутатського корпусу на рівні 60 мандатів. Єдиним винятком в цей період стала реформа 1972 р., за результатами якої віковий ценз було знижено з 21 до 18 років [5, с. 3–5].

Норвегія на момент вступу до НАТО застосовувала пропорційну виборчу систему, яка зазнала важливих змін у 1953 р. Зокрема, було ліквідовано поділ округів на міські та сільські, а також змінено спосіб розподілу мандатів – замість методу д'Ондта став застосовуватися метод Сен-Лагюе, що сприяло підвищенню рівня пропорційності розподілу мандатів [2, с. 6].

Наступна важлива реформа відбулася 1979 р., коли віковий ценз було знижено з 20 до 18 років. З 1989 р. в Норвегії почав застосовуватися механізм розподілу компенсаторних мандатів, на які могли претендувати партії, що одержали непропорційно мало мандатів в результаті їх прямого розподілу, а також подолали при цьому спеціальний загороджувальний бар'єр [2, с. 6].

Специфічний характер мали зміни виборчої системи Греції, в якій в межах періоду, що розгля-

дається, кілька разів відбувалися суттєві зміни політичного режиму. Більше того, Греція встигла позбутися членства в НАТО та повернути його. Фактично, сучасна традиція демократичних виборів в Греції формується після завершення періоду диктатури в 1974 р. із запровадженням змішаної зв'язаної виборчої системи [8, с. 3].

Починаючи з 1981 р. (рік повернення членства в НАТО), в Греції відбулася ціла низка виборчих реформ. Втім, зміни у 1981 р. було скоріше мінімальними – вони стосувалися кількості кандидатів, які партія могла включити до свого списку [8, с. 16].

Більш суттєвими були зміни, які стосувалися виборів 1985 р., якими скасовувалося преференційне голосування, розподіл мандатів проводився на трьох рівнях, а партія, що одержала на свою підтримку найбільшу кількість голосів виборців, здобувала бонус. Фактично, мова йшла про зміну типу виборчої системи [8, с. 17].

Вже 1989 р. преференційне голосування було повернуто, скасовано третій рівень розподілу мандатів, а також змінена система виборчих округів. Фактично, відбулося повернення до пропорційного розподілу мандатів [8, с. 21–23].

Туреччина на момент вступу до НАТО у 1952 р. використовувала систему відносної більшості у багатомандатних округах, за якої більшість мандатів у окрузі мали змогу вигравати представники однієї партії, хоча формально виборцю не було заборонено голосувати за кандидатів від різних партій [3, с. 7].

На зміну мажоритарній системі в 1961 р. прийшла пропорційна система із розподілом мандатів на рівні окремих виборчих округів з природним загороджувальним бар'єром. В 1965 р. розподіл залишків були перенесено на національний рівень, а з 1967 р. загороджувальний бар'єр не використовувався [3, с. 8–9]. Прагнення сприяти досягненню політичної стабільності та формуванню великих політичних партій призвело до встановлення у 1983 р. десятивідсоткового загороджувального бар'єра на національному рівні. В результаті, виборча система, формально залишаючись пропорційною, за фактичними результатами розподілу мандатів набула напівпропорційного характеру. Цей ефект ще більше посилюється після реформи 1987 р., в результаті якої партія, що здобула більшість на рівні виборчого округу, стала отримувати додаткове місце при розподілі мандатів [3, с. 11].

Узагальнюючи описані вище виборчі реформи, можна констатувати, що було виявлено 48 випадків трансформацій виборчих систем в європейських країнах-членах НАТО, які задовольняють умовам даного дослідження. Їх хронологічний розподіл відповідно до фаз «Холодної війни» підтверджує основну гіпотезу автора (табл. 1).

Таблиця 1
Інтенсивність трансформацій виборчих систем в європейських країнах-членах НАТО в 1949–1989 рр.

Період	Тривалість (р.)	Кількість випадків	Інтенсивність реформ
1949–1952	4	4	1,00
1953–1961	9	10	1,11
1962–1968	7	5	0,71
1969–1979	11	12	1,09
1980–1984	5	3	0,60
1985–1989	5	14	2,80

Як було показано в огляді проведених реформ, в кожній країні їх конкретний зміст обумовлювався внутрішніми завданнями та проблемами. Але показово, що, незалежно від місцевої специфіки, для реформування з більшою вірогідністю обиралися періоди зменшення міжнародної напруженості, тобто зміни проводилися за меншого рівня потенційних зовнішніх загроз для національної безпеки. Варто також відзначити, що динаміка інтенсивності реформ не корелює із змінами кількості країн-учасниць НАТО.

Підтверджується фактичним матеріалом і допоміжна гіпотеза автора: серед 13 найбільш радикальних реформ, тобто таких, які вели до зміни типу виборчої системи, 11 випадків припадають на періоди зниження напруженості у міжнародних відносинах.

Висновки. Таким чином, можна констатувати, що в періоди збільшення рівня потенційних зовнішніх загроз для національної безпеки через зростання рівня напруги у міжнародних відносинах в період «Холодної війни» європейські країни-члени НАТО з меншою інтенсивністю проводили реформування своїх виборчих систем, ніж в періоди послаблення рівня такої напруги.

Характерно, що найбільш радикальні реформи, в ході яких змінювався тип виборчої системи, в переважній свої більшості проводилися в періоди послаблення рівня напруженості у міжнародних відносинах.

Апелювання до цього досвіду може бути корисним для України в контексті подальшого реформування виборчої системи з метою проведення чергових виборів і виконання своїх міжнародних зобов'язань в цій царині з огляду на вплив на виборчий процес російського вторгнення.

Література

1. Виборчий кодекс України. Кодекс України; Закон, Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20> (дата звернення: 21.04.2023).
2. Aardal B. The Norwegian Electoral System and its Political Consequences. *World Political Science Review*. 2011. Volume 7. Issue 1.

3. Cop B. Extreme Instability in Electoral System Changes: The Turkish Case. *Turkish Studies*. 2011. Vol. 12. No. 1. P. 5-13.

4. Electoral System Change in Europe since 1945. ESCE. URL: <https://www.electoralsystemchanges.eu/Public/TextPage.php?ID=5> (дата звернення: 20.05.2023).

5. Electoral System Change in Europe since 1945: Luxembourg. ESCE. URL: <https://www.electoralsystemchanges.eu/Public/File.php?ID=156> (дата звернення: 20.05.2023).

6. Hunter L., Robbins J. Military Spending and Electoral Systems: A Reconsideration. *Armed Forces & Society*. 2016. Vol. 42(1). P. 51-74.

7. Klemperer D. Electoral Systems and Electoral Reform in the UK in Historical Perspective. London: The Constitution Society, 2019. 28 p.

8. Lamprinakou C. Electoral System Change in Europe since 1945: Greece. ESCE. URL: <https://www.electoralsystemchanges.eu/Public/File.php?ID=198> (дата звернення: 20.05.2023).

9. McMahon R. The Cold War: A Very Short Introduction (Very Short Introductions). New York: Oxford University Press, 2003. 188 p.

10. Nunez L. Electoral System Change in Europe since 1945: Italy. ESCE. URL: <https://www.electoralsystemchanges.eu/Public/File.php?ID=217> (дата звернення: 21.05.2023).

11. Nunez L. Electoral System Change in Europe since 1945: Portugal. ESCE. URL: <https://www.electoralsystemchanges.eu/Public/File.php?ID=165> (дата звернення: 20.05.2023).

12. Nunez L. Electoral System Change in Europe since 1945: Spain. ESCE. URL: <https://www.electoralsystemchanges.eu/Public/File.php?ID=219> (дата звернення: 20.05.2023).

13. PACE President Tiny Kox: It is up to the Government, Parliament and the people of Ukraine to decide when and how to conduct elections. Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/-/pace-president-tiny-kox-it-is-up-to-the-government-parliament-and-the-people-of-ukraine-to-decide-when-and-how-to-conduct-elections> (дата звернення: 25.05.2023).

14. Pilet J.-B. Electoral System Change in Europe since 1945: Belgium. ESCE. URL: <https://www.electoralsystemchanges.eu/Public/File.php?ID=121> (дата звернення: 20.05.2023).

15. Reimink E. Electoral System Change in Europe since 1945: Germany. ESCE. URL: <https://www.electoralsystemchanges.eu/Public/File.php?ID=774> (дата звернення: 21.05.2023).

16. Reimink E. Electoral System Change in Europe since 1945: the Netherlands. ESCE. URL: <https://www.electoralsystemchanges.eu/Public/File.php?ID=161> (дата звернення: 20.05.2023).

17. Renwick A. Electoral System Change in Europe since 1945: Iceland. ESCE. URL: <https://www.electoralsystemchanges.eu/Public/File.php?ID=215> (дата звернення: 20.05.2023).

18. Renwick A., Nunez L. Electoral System Change in Europe since 1945: Denmark. ESCE. URL: <https://www.electoralsystemchanges.eu/Public/File.php?ID=748> (дата звернення: 20.05.2023).

19. Reynolds A., Reilly B., Ellis A. Electoral System Design: The New International IDEA Handbook. Stockholm, 2005. 224 p.

20. Smith M. NATO Enlargement during the Cold War: Strategy and System in the Western Alliance. Palgrave Macmillan, 2000. 217 p.

21. Toubeau F. Electoral System Change in Europe since 1945: France. ESCE. URL: <https://www.electoralsystemchanges.eu/Public/File.php?ID=211> (дата звернення: 21.05.2023).

Анотація

Чупрін Р. В. Трансформації виборчих систем європейських країн-членів НАТО в період «Холодної війни». – Стаття.

У статті досліджуються трансформації виборчих систем європейських країн-членів НАТО в ході «Холодної війни». Автор доводить гіпотезу, що інтенсивність виборчих реформ є нижчою в періоди зростання напруженості у міжнародних відносинах та вищою у періоди її зменшення.

Для доведення гіпотези автор аналізує динаміку трансформацій виборчих систем у 14 країнах (Бельгії, Великобританії, Греції, Данії, Ісландії, Іспанії, Італії, Люксембурзі, Нідерландах, Норвегії, Португалії, Туреччині, Федеративній Республіці Німеччина та Франції). До уваги беруться трансформації виборчих систем, які включають зміну принаймні однієї з ключових характеристик виборчої системи: типу виборчої системи, магнітуди та географії виборчих округів, загороджувального бар'єру, способу формування списків кандидатів загалом та партійних списків зокрема, рівнів та способів переведення голосів виборців у мандати, виборчого корпусу.

Відповідно до змін рівня напруженості в міжнародних відносинах автор застосовує поділ періоду «Холодної війни» після заснування НАТО на 6 послідовних етапів. 1-й етап починається із заснуванням НАТО у 1949 р., 2-й етап – звершенням Корейської війни у 1953 р., 3-й етап – початком Карібської кризи 1962 р., 4-й етап – започаткуванням Розрядки у 1969 р., 5-й етап – вторгненням Радянського Союзу до Афганістану наприкінці 1979 р., 6-й етап – початком Перебудови у СРСР у 1985 р.

Проведене дослідження підтвердило, що протягом періодів зростання напруженості у міжнародних відносинах (етапи 1, 3 та 5) європейські країни-члени НАТО з меншою інтенсивністю проводили реформування своїх виборчих систем, ніж в періоди, що характеризувалися зниженням рівня міжнародної напруженості (етапи 2, 4 та 6). При цьому серед 13 випадків найбільш радикальних змін виборчих реформ, пов'язаних зі зміною типу виборчої системи, 11 випадків припадають саме на періоди зниження міжнародної напруженості. Цей досвід Україна може враховувати при подальшому реформуванні виборчої системи в контексті впливу на виборчий процес російської агресії.

Ключові слова: виборча реформа, виборча система, НАТО, мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, змішана виборча система.

Summary

Chuprin R. V. Electoral reforms in European NATO member countries during the Cold War. – Article.

The article is devoted to the electoral reform in European NATO member countries during the Cold War. The author proposes a hypothesis: the intensity of

electoral reforms was lower during the periods of higher tensions in international relations and higher during the periods of lower tensions.

The author analyzed electoral transformation in 14 countries: Belgium, Great Britain, Greece, Denmark, Iceland, Spain, Italy, Luxembourg, the Netherlands, Norway, Portugal, Turkey, the Federal Republic of Germany and France. The changes of the following characteristics of the electoral systems were taken into account: the type of electoral system, district magnitude and redistricting, electoral threshold, composing list of candidates in general and party lists in particular, levels and methods of allocation of seats, the franchise. At least one of the listed features had to be changed to consider electoral reform relevant to the research.

The Cold War epoch (after the foundation of the NATO) was divided into 6 consecutive phases according to the level of tensions in international relations. The first phase started in 1949 (the NATO was founded), the second phase started in 1953 (the end of the Korean War),

the third phase started in 1962 (the Cuban Missile Crisis), the fourth phase started in 1969 (start of Detente), the fifth phase started at the very end of 1979 (the Soviet invasion of Afghanistan), the sixth phase started in 1985 (Perestroika in the Soviet Union).

The research proved that the European NATO member countries reformed their electoral systems less intensively during the periods of higher tensions in international relations (phases 1, 3 and 5) and more intensively during the periods of lower tensions in international relations (phases 2, 4 and 6). Furthermore 11 of 13 radical electoral reforms (the type of electoral system was changed) took place during the period of lower tensions in international relations. This experience could be taken into account during the next electoral reforms in Ukraine in the context of the Russian invasion.

Key words: electoral reform, electoral system, majoritarian electoral system, proportional representation electoral system, mixed electoral system.